

Fig. 1. Tved. Kirken med Omgivelser 1875, set fra Nordøst. Tegning af J. Magnus-Petersen.

TVED KIRKE

HILLERSLEV HERRED

Kirken, der er *Anneks* til Nors, ejedes o. 1630 og 1666 af Kongen¹, men blev 8. Okt. 1721 med Reservation af Jus vocandi tilskødet Seigneur Mouritz König Lelius til Nørre Ullerupgaard². Den overgik til Selveje 1. April 1917.

Skønt Sognet ikke naar ud til Vestkysten, har det været stærkt hærget af Flyvesandet, som skal have dækket en By Vest for Kirken³ og endnu i 1870'erne laa lejret op ad Sydmuren i 3 Alens Højde (sml. Fig. 1). Ifølge Kirkeregnskab 1690 laa Kirken langt fra Byen, saa at en Husmand fik 1 Mark aarligt for at opbevare dens Klæder og Nøgler, og endnu ligger den meget ensomt, omgivet af en 1902 anlagt Plantage. Kirkegaarden hegnes af et Stendige, mellem hvis Kampesten der er blandet Flintknolde. Ved en Indkørsel fra Nord staar kløvede Granitstolper med indhugget Aarstal 1838; en Indgang fra Syd er ny. Der synes forhen at have været en Portal eller lignende: 1717 blev »Porthusets 4 Vægge fra vestre Side opmuret, og 1719 blev Porthus og Stetter med Hængsler forfrisket« (Rgsk.).

Bygningen bestaar af Kor og Skib fra romansk Tid samt sengotisk Taarn og nyt Vaabenhus. Orienteringen afviger ubetydeligt mod Syd.

Den *romanske Granitkvaderkirke* har en 42 cm høj Skraakantsokkel, i hvis Flugt der under Skibets Nordmur er et Spring, idet Østpartiet ligger 10 cm

Fig. 2. Tved. Ydre, set fra Syd.

H. M. 1935

højere end Vestpartiet. Paa enkelte Sokkelkvadre under samme Murparti er Skraakanten hulet. Skibets Murhøjde er o. 4,45 m over Soklen.

Af oprindelige Vinduer har Koret bevaret to, et i den udvendig omsatte Østgavl (H. 156 cm, Br. 72, over Soklen 213), med Monolit-Saalbænk og -Overligger, der har skraat afskaarne Overhjørner, samt et endnu aabent Nordvindue (H. 140 cm, Br. 63, over Soklen 183, den nogenlunde bevarede Lysning maaler 92 x 24 cm) med Overligger, men uden særlig Saalbænksten. Ogsaa Skibets to højsiddende Nordvinduer (H. 128 cm, Br. 70, over Soklen 267) er romanske, begge med Monolit-Overligger og -Saalbænksten, men en Smule forhuggede i Lysningerne. Dørene er retvinklede, den endnu aabne Norddør noget udvidet. Syddøren, der udvendig staar som Blænding, og ikke bryder Soklen, er 110 cm bred og har lige Overligger.

Et enkelt lille, halvcirkelformet Stenhuggerfelt ses paa Kirkens Nordmur.

I det *Indre* er Triumfbuen vid og paafaldende uregelmæssig, idet dens søndre Vange ikke flugter med den nordre og desuden hælder stærkt. Begge Vanger har Skraakantsokkel, der ikke løber om Hjørnerne, og profilerede Kragsten (S. 216, Fig. 3), hvis Østender er glatte. Paa Loftet ses, at Indersiden af Korets Taggavl helt er af Kridt og Flintknolde, mellem hvilke der er indsat en enkelt Munkesten. Ogsaa Triumfgavlens Inderside er af Kridt og Flint; den synes at være ommuret 1717 (Rgsk., S. 262), maaske gælder det samme Korgavlen.

Tilbygninger og Ændringer. Det lille, sengotiske *Taarn* er forneden paa

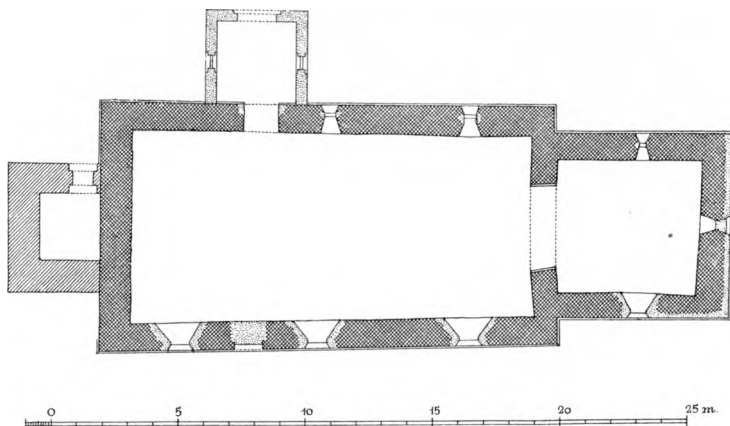

Fig. 3. Tved. Plan. 1 : 300. Maalt af C. G. Schultz 1936.

Vest- og Sydmuren klædt med udflyttede, romanske Kvadre, mens Nordmuren i sin fulde Højde er af raa Marksten, hvilket Materiale ogsaa findes i Indervæggene. Muraabningernes Karme er derimod af Munkesten. En Norddør, som udvendig er fladt rundbuet i spidsbuet Spejl, indvendig fladbuet, fører ind til Taarnets Indre, som ikke har nogen Forbindelse med Skibet og mangler Stokværksdeling under Klokkegulvet. Lige under dette findes i Syd-væggen en stor, falset Spidsbue-Blænding uden lodrette Vanger, og i Øst er der en nu tilmuret, rundbuet Dør til Skibets Loft. Klokkestokværket, hvortil indre Trætrapper fører op, har fire rundbuede eller fladrundbuede falsede Glamhuller, af hvilke det vestre er blændet.

1637 murede to Murmestre 14 Dage paa Sydsiden af Taarnet, men allerede 1680 maatte samme Side atter opmures af en Mester fra Vestervig, og 1695 reparerede Christen Murmester dets Vester- og Sønderside (Rgsk.). Om en senere Istandsættelse vidner Murankre paa Nordsiden: P K D B 1799⁴ (sml. Alterkalk); tidligere bar Sydmuren Aarstallet 1773 (Uldall). Sidst er Vest- og Sydsiden skalmuret 1929 og samtidig fik Pyramidetaget sin nuværende Form og sit Skiferdække (Arkitekt J. Foged, Tisted). Under dette staar den ældre, spinkle Tagkonstruktion, der har haft Opskalk og var teglhængt.

Vaabenhuset, foran Norddøren, af gule Munkesten og med Tegtag, er opført 1929 (Arkitekt J. Foged). Dets Forgænger var en lille Murstensbygning, vistnok fra 1800'erne (sml. Fig. 1).

Skibets Sydside fra Kirkedøren til Vesthjørnet blev omsat 1645 af Murmester Jens Jensen i Tisted, og 1690 blev Sydøsthjørnet af Kirken nedbrudt og igen opmuret. 1695 indsattes der Jernankre i Østerenden. 1717 blev Gavlens mellem Stor- og Lillekirken samt Vaabenhuset »skielnet« mellem Blyet og en Del inden i Kirken fra Loftet og op ad muret.

Sporene af ældre Flikarbejder er udslettede ved en Restaurering af lignende

Karakter som i Nors; store Dele af Kvadermurene er atter omsat, og Kor og Skib har ny-romanske Kvadervinduer. Murene staar blanke, paa Nord-siden dog med hvidkalket Tagskægstribe og Indramninger om Vinduerne. De nymodens Tagværker over selve Kirken er blytækte. Det Indre har Bjælkeloft.

INVENTAR

Alterbord (Fig. 4), romansk, muret af Granitkvadre, med 117 cm bred, skraakantet Monolitplade. Omtrent midt i Pladens Overside er en tom *Helgen-grav* af uregelmæssig Form med Laagsten af Skifer; Bordet dækkes af et nyere Panel med tre portalsmykkede Fyldinger og Staffering⁵ fra 1922.

†*Alterklæde*. 1634 anskaffedes et nyt Alterklæde for 25 Daler og 2½ Mark, eftersom det tidligere var blevet stjaalet sammen med Messehagelen; 1687 siges Alteromhænget at være »af noget gammelt Tøj«.

Altertavle (Fig. 6) af lutheransk Fløjtype, fra o. 1600, maaske af Tømmerby-Snedkeren, beslægtet med, men noget rigere end Klim-Tavlen (S. 142). Fodstykket har kontursvungne Ender, Søjlerne i Midtskabet er toskanske, Gesimsen krones af et Topstykke flankeret af toskanske Søjler og Kartouchevinger med Frugtbundter. Topornamenterne over Fløj dørene er vistnok tilføjet sidst i forrige Aarhundrede. 1686 fik Christen Pedersen Lyngbye, Borger og Indvaaner i Viborg, 47 Daler og 2 Mark for Altertavlen, et Krucifiks og noget ved Fonten at staffere (Rgsk., sml. Arup, V.-Han Hrd. S. 210). Fra denne Staffering stammer Malerierne: i Storfeltet Nadveren, temmelig nøje svarende til Arup, men med Baggrund af Arkader, hvorigennem man ser Jerusalem og Golgatha med de tre Kors; i Fløj fyldingerne Kristus med Verdenskuglen (mod Nord) og Moses med Lovens Tavler (mod Syd), i Topfeltet Himmelfarten. Endvidere Indskrifterne, med Fraktur, i Frisefelterne: Joh. 11, paa Fløjene, under Kristus Joh. 1, under Moses Joh. 1, 17, i Postamentfelterne: »Huert Meniske prøfue sig selff oc æde saa aff brødet oc dricke aff Kalcken. Thi huo som æder oc dricker uværdelig (etc.)«; paa Postamentvingerne Aarstallet 1686. Ved en Istandsættelse⁵ 1922 blev Billederne rensat, Indskrifterne opfyldt og Rammeværkets tilsvarende Farver genfremstillet. Under Farverne fra 1686 var der Spor af oprindelig Staffering. Paa Fløjenes Bagside er malet yngre Indskrifter: Opmalet 1847 af J. G. B. Dreyer & C. Jensen« — »Bekostet af C. Dige 1847 A. C. C.«; den hertil svarende Overmaling (lysegraat, drap violet og hvidt) blev fjernet. Over Tavlen er en stor, firkantet Himmel, hvis Underside af renaissanceprofilerede Lister er delt i 12 kvadratiske Fyldinger, og hvis Kanter er dekoreret med nedhængende, drejede Tappe; ved Tavlens Istandsættelse 1922 blev Himlen nymalet i Tilknytning til Tavlen.

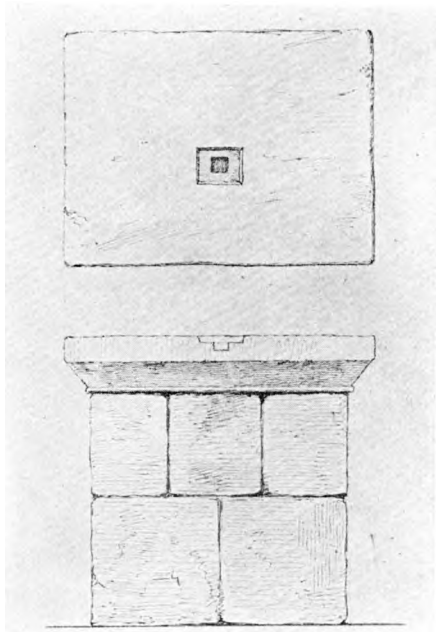

Fig. 4. Tved. Alterbord. Tegning af Magnus-Petersen 1875 (S. 263).

Fig. 5. Tved. Font (S. 265).

M. M. 1905

Altersølv. Kalk med Underdel fra 1633 (Rgsk.) og nyere Bæger. Den ottekantede Fod har paa den lodrette Standkant en Bort af Ruder vekslende med lodrette Streger. Skaftet er ottekantet. Den runde, flade Knop har paa Over- og Undersiden halvrunde Pukler, og paa dens fremspringende Midtkant er fastloddet en mangleddet Kæde. Under Foden graveret: »W 28 $\frac{1}{2}$ lod« og senere indprikket: »PK DB Wog 28 lod 2 qvt« (sml. Murankrene paa Taarnet S. 262). Det høje, foroven udsvajede Bæger er stemplet Sund. Lille *Disk* med graveret Cirkelkors, sikkert samtidig med Kalkens Underdel; under Bunden udslidt Mestermærke. Regnskabet for 1632 noterer, at Kalk og Disk mangler, og at Kirkeværgerne skal gøre Rede derfor ved næste Regnskab; samme Aar opføres 7 $\frac{1}{2}$ Dalers Udlæg som Hjælp til Kalk og Disk og 1633 4 Sletdaler i Arbejdslø.

Alterstager, anskaffede 1636 for 7 $\frac{1}{2}$ Daler (Rgsk.), 37 cm høje, med slankt, dobbeltleddet Balusterskaft, flad, bred Overskaal og profileret Lysetorn af Malm.

†*Ildpande*, »at hente Ild i«, købtes 1685 for 1 Mark (Rgsk.).

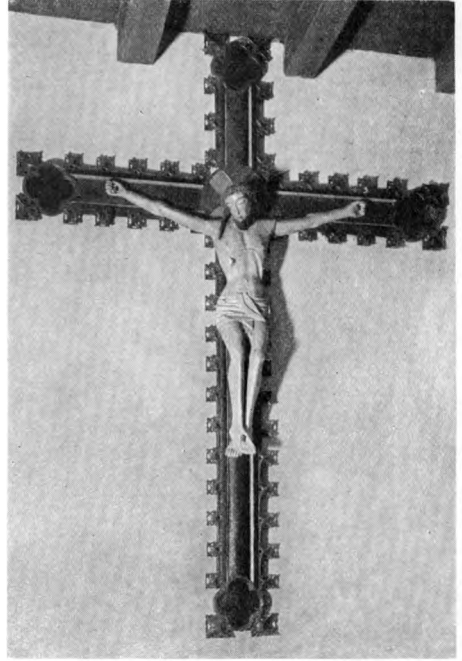
†*Messehagel*. 1634 købtes 7 $\frac{1}{2}$ Alen blaat, slet (o: glat) Fløjel med Guldgalioner, ialt 51 Daler, 2 Mark og 8 Sk.; nævnes endnu 1683 (Rgsk.).

Alterskranke fra 1700'erne, lige, fra Væg til Væg, med flade, udsvajede Balustre.

E. M. 1936

Fig. 6. Tved. Lutheransk Fløj altertavle med Malerier fra 1686 (S. 263).

E. M. 1936

Fig. 7. Tved. Korbuekrucifiks (S. 265).

Font (Fig. 5), romansk, af Granit; den højst uregelmæssige Kumme, Tvm. 61—70 cm, er næsten flad paa den ene Side; under en Rundstav prydes den af fire Dyr i ret højt Planrelief: tre Løver, der har løftet Forpote og bladformet Haledusk af forskellig Form, møder et fjerde Udyr, et stumphalet Vildsvin med spids Tryne, Klove og oprejste Børster; mellem Svinet og Løverne staar et stiliseret Træ med tre Blade og Tværbaand; den ret grove Skulptur er ikke forbedret af en moderne Ophugning. Kummen har forneden de fra de sædvanlige Tybo-Fonte kendte Bægerblade, ligesom Foden med de klumpede Hjørneknopper, hvorimellem nedre Fladstav, er en Variant af Tybo-Typen.

Fad, nyt. 1685 købtes et †*Fad* af Messing for 6 Daler (Rgsk.).

†*Fontetaag*. 1693 anskaffedes efter Biskop Bornemanns Ordre et Dække til Fonten, »zirligt udskaaet« i Eg.

†*Korgitter*. Endnu 1875 adskiltes ifølge Magnus-Petersen Kor og Skib ved en klodset, udskaaet Skranke, hvis øverste Del dannedes af et stort Krucifiks.

Korbuekrucifiks (Fig. 7), sengotisk fra o. 1500; Figuren, der er 143 cm høj, har lille Tornekroner over Haar, der er tætkrøllet som Skægget; Næsen er smal, og fra Roden gaar Furer til de nedadrejede Mundvige; Armene er skraat strakte, Fingrene krummede. Mens Hovedet er drejet en Smule til højre,

hænger Kroppen frontalt i rolig Stilling; Bryst- og Ribbenpartiet er skarpt afgrænsede, det lille, stramtsiddende Lændeklæde med Side- og Midtsnip er skaaret i stive, flade Folder; Fødderne er krydslagte. Korset har almindelig sengotisk Profil med hvælvet Midtparti, Glorieskive, firpasformede, nu tomme Evangelistfelter, og langs Randen er det tæt besat med Korsblade, af hvilke de fleste dog stammer fra Istandsættelsen 1922⁵, ved hvilken Lejlighed det konstateredes, at det meste af øvre Korsarm var fornyet i Fyr; en Staffering, der ganske svarede til Altertavlens (sml. S. 263) fremdroges og istandsattes. Krucifikset, der tidligere havde Plads paa det nu fjernede Korgitter, hænger paa Skibets Sydvæg.

Prædikestol fra 1590'erne, af Kollerup-Type, men nærmest svarende til Arup (S. 214); som denne har den i de fire tandsnitindrammede Storfelter naivt skaarne Evangelisttegn, der holder Baand med deres reliefskaarne Navne. Storfelterne adskilles af hjørnebojede Lisénfyldinger; under Postamentfelterne er halvrunde Hængestykker med reliefskaarne Englehoveder og under Hjørnerne lignende Englehoveder. Den lille, kræmmerhusformede Underbaldakin løber ned paa en simpel, ny Stolpe. Ny Opgang. Sekskantet Himmel fra Begyndelsen af 1800'erne med Topstykker og paa Undersiden en ældre Dobbeltroset. Ved en Istandsættelse 1922 genfremstilledes en til Altertavlens svarende Staffering, som synes at have været Stolens ældste, og som var ommalet 1847. Storfelterne staar nu med graagrønne Farver i Bunden, mens Symbolerne har lyse og mørke Okkerfarver, Vingerne med Guld, Sølv, rød og grøn Dækfarve og Skriftbaandene sorte. Indskriftfelterne er sorte med forgyldt Fraktur. †Prædikestolsopgangen stafferedes 1717 af P. Kisler⁶ (Rgsk.).

Stoleværk, nyt, svarende til Nors. 1875 fandtes de gamle Stader »med simpelt Listeværk uden Orneringer« (M.-Petersen). 1715 gjorde Jens Christensen, Snedker i Tisted, 25 nye Døre for Mands- og Kvindestolene (à 1 Mark) samt en ny Mandsstol. 1717 stafferedes de, vistnok af P. Kisler⁶ (Rgsk.).

Præstestol i Korets Sydside, fra 1600'erne. Forsiden har nederst tre enkle Firkantfyldinger og derover tre tilsvarende Aabninger; simpelt Rygpanel med udsavede og udsvejfede Vanger, Dør med paalagt Liste i Rudeform. Istandsat 1922⁵.

†*Kiste* »færdigedes« 1634, da den var brudt af Tyve (Rgsk.).

†*Blok* af Eg, »curios formet«, stod i Kirken 1875 (M.-Petersen).

Kirkeskib, nyere, fregatrigget.

†*Lygte*. 1696 anskaffedes en ny Trælygte med Glarvinduer for 12 Sk. (Rgsk.).

Klokke 1498, sikkert af Klokkestøberen Peter Hansen i Flensborg, med slet støbte Minuskler mellem ophøjede Baand: »Anno Domini millesimo quadringentesimo nonagesimo octavo Ihesus nazareus rex Iudeorum alpha et o Deus

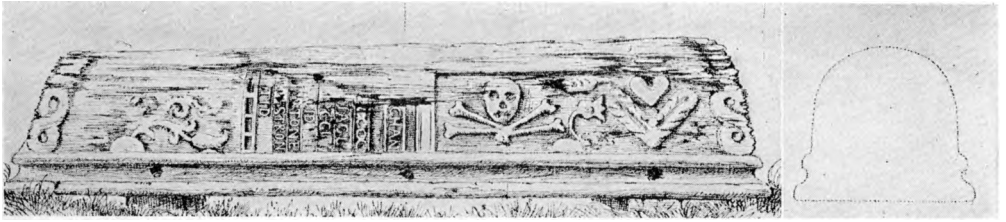

Fig. 8. Tved. † Gravtræ. Tegning af Magnus-Petersen 1875 (S. 267).

et homo o rex glorie (Chri)ste ve(n)i cu(m) pace amen« (»I Herrens Aar 1498. Jesus Nazaræren, Jødernes Konge, Alfa og Omega, Gud og Menneske, O, Ærens Konge, Kristus, kom med Fred, Amen«). Tvm. 105 cm. (Uldall 232). Ifølge en Tradition skulde en til Kirken bestemt Klokke være sunket paa Rejsen fra Norge til Tved.⁷

GRAVMINDER

Seks *Bliktavler* med Gravskrifter fra 1860'erne ophængt i Skibet.

Gravsten. 1—2) Romanske, af Granit, henholdsvis 154x53 — 49 cm og 158,5 x 57 — 50 cm, indskriftløse, men med relief hugget, ret slidt Kors paa Golphahøj og langs Længdekanterne Rundstave. Laa endnu 1878 (Uldall) i Vaabenhusets Gulv, men er nu opsat i Vaabenhuset.

3—4) To sikkert samhørende fra 1700'erne, af norsk Marmor, 175 x 69 cm; den ene er næsten ødelagt, den anden har ovalt Indskriftfelt med udslidt Kursiv og i Hjørnerne Medailloner med Tulipaner. Paa Kirkegaarden, Øst for Koret.

†*Gravtræer.* To Gravtræer (sml. Fig. 8) med Reliefskæringer laa 1875 i Taarnrummet og to andre paa Kirkegaarden, alle meget medtagne (M.-Petersen).

KILDER OG HENVISNINGER

Regnskaber 1631—1700, 1686—1719, div. Aar (LA. Viborg). — Museumsindberetninger af J. Magnus-Petersen 1875, G. A. Jensen 1922, M. Mackeprang og E. Moltke 1936. Revideret af C. A. J. og E. M. 1938.

F. Uldall: Optegnelser om de danske Landskyrker II. 1878. S. 114 (NM).

¹ Fortegnelserover Danmarks Kirker. 1630 og 1666 (RA). ² Matriklen 1664 med Tilføjelser (RA). ³ AarbThisted. 1920. S. 161 f. ⁴ Sml. AarbThisted. 1913. S. V. ⁵ Ved Maler Harald Munk. ⁶ Navnet utydeligt skrevet. ⁷ Danske Sagn III (2. Udg.), 276.

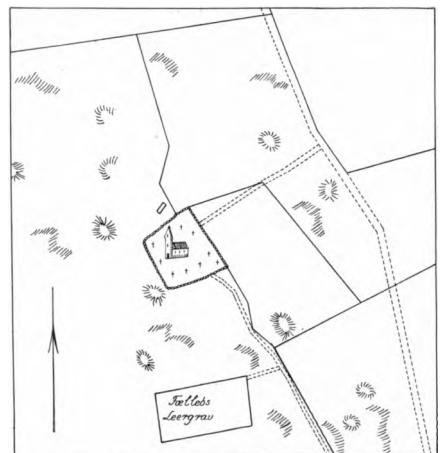

Fig. 9. Tved 1813.